

A86/02

9 januari 1986

POLITIEKE TOP OOST-EUROPA KOMT IN BEWEGING

Niet alleen in de USSR, waar sinds het overlijden van BREZHNEV vele mutaties in de hoogste regionen van partij en regering plaatsvonden, maar ook in de kleinere Oosteuropese Warschaupaktlanden lijken zich ingrijpende wijzigingen in de politieke top te gaan doorzetten. Machtspolitieke factoren, de hoge leeftijd van de huidige partijleiders en de sociaal-economische misere spelen daarbij in ieder land hun eigen rol. Er lijkt een stroomversnelling op handen in de doorgaans geleidelijke generatiewisseling, waarbij de oude partijbureaucraten, die veelal hun machtspositie ontleen aan hun verdiensten tijdens en kort na de Tweede Wereldoorlog, het veld moeten ruimen voor jongere partijmanagers, die geheel zijn opgegroeid in het politiek-maatschappelijke systeem van de naoorlogse volksdemocratie.

In de DDR werd in de lente van 1984 en de herfst van 1985 een aantal mutaties doorgevoerd in het Politburo en het CC-Secretariaat van de SED, waarmee partijleider HONECKER (73) de vroegere FDJ-functionaris Egon KRENZ (48) definitief als zijn kroonprins naar voren heeft geschoven. De aflossing van de wacht in buurland Polen kreeg in feite reeds in 1981 haar beslag, toen generaal JARUZELSKI (62) eerste secretaris van de PVAP werd. Pas het afgelopen jaar heeft hij echter een aantal van zijn dogmatische critici uit de partijtop kunnen verwijderen, waardoor hij de vrije hand kreeg om oplossingen te zoeken voor de grote economische en sociale impasse, waarin zijn land verkeert. Tegen deze achtergrond is het niet verwonderlijk dat in november jl. de invloed van de economen in het nieuwe kabinet van de tot premier gekozen Zbigniew MESSNER (56) aanzienlijk werd versterkt.

In Hongarije bracht het 13e congres van de HSAP in maart jl. een forse wijziging van het Politburo en het CC-secretariaat, zonder ook maar zicht te bieden op een mogelijke opvolger van de 73-jarige partijleider KADAR, die in het recente verleden herhaaldelijk heeft verklaard afscheid te willen nemen van de politieke macht. Ook gelet op de snelle achteruitgang van de tot voor kort nog zo florerende Hongaarse economie, zijn er in de samenstelling van de Hongaarse partij- en regeringstop in de komende tijd nieuwe ingrijpende veranderingen te verwachten.

Dit laatste geldt ook voor Roemenie, dat regelrecht op een economisch en maatschappelijk debacle lijkt af te stevenen. Tijdens het 13e congres van de CPR in november 1984 voerde partijleider en staatshoofd CEAUSESCU nog een paar van zijn welhaast traditionele zuiveringen door, die hoofdzakelijk tot doel hebben zijn eigen machtspositie en die van zijn zoon Nicu en verdere familie te versterken. Dit jaar werd echter drie maal de samenstelling van de Roemeense regering zodanig overhoop gehaald, dat ook voor CEAUSESCU duidelijk moet gaan worden dat de systematische favorisering van zijn familie- en vriendenkring geen mogelijkheden biedt om Roemenie uit het slop te halen.

In vergelijking met de vier voorgaande Oosteuropese landen, werd de politieke top van Tsjechoslowakije en Bulgarije gekenmerkt door betrekkelijke stabiliteit, die echter alle trekken van verstarring begint te vertonen. Zowel HUSAK (72), staatshoofd en partijleider van de CSSR, als ZHIVKOV (74), die dezelfde functies combineert in Bulgarije, zullen gezien hun hoge leeftijd binnen afzienbare tijd een opvolger moeten zoeken. Ook gelet op de kritiek van de Sovjet-Unie op het Tsjechoslowaakse en Bulgaarse onvermogen om de al jaren stagnerende economie van beide landen op te krikken, mag verwacht worden dat op de komende congressen van de Tsjechoslowaakse en de Bulgaarse CP (voorjaar 1986) een aantal belangrijke politieke wijzigingen zal plaatsvinden.

Er hoeft geen twijfel aan te bestaan dat deze ontwikkelingen in Oost-Europa met argus-ogen worden gevolgd door het nieuwe GORBACHEV-regiem, dat zelf bezig is in versneld tempo de vergrijsde partij- en overheidsbureaucraten te vervangen door jongere en beter opgeleide partijkaders om 's lands samenleving en economie nieuwe impulsen te geven. Men mag aannemen dat GORBACHEV c.s. een soortgelijk proces voorstaan in Oost-Europa, uitgaande van dezelfde prioriteiten van economische en bestuurlijke efficiency, gekoppeld aan ideologische discipline. Moskou zal stellig proberen in die zin zo groot mogelijke invloed uit te oefenen op de huidige generatiewisseling bij de bondgenoten en op zijn minst gekend willen worden in mutaties op het allerhoogste echelon.

De Oosteuropese landen zullen minder weerstand kunnen bieden aan deze Sovjetdruk, naarmate hun economische - en daardoor ook sociale - problemen groter zijn. Door hun torenhoge schuldenlast zijn zij al steeds meer beperkt in hun handelskontakten met het Westen* en weer veel afhankelijker geworden van de Sovjet-Unie en andere Comecon-landen. Kleine 'kapitalistische' experimenten zoals in Hongarije blijken in elk geval niet voor uitbreiding vatbaar en de centrale planeconomie blijft het onverbidde schabloon.

Dat de Oosteuropese landen op buitenlands politiek terrein steeds meer moeten inleveren van de betrekkelijke speelruimte, die zij zich in de nadagen van BREZHNEV en in het tijdperk ANDROPOV-CHERNENKO hadden verworven, moge ook blijken uit de wijze waarop zij zich tegen allerlei speculaties in, tenslotte neergelegd hebben bij de verlenging van het Warschaupakt in voorjaar 1985. Ook binnenlands conformeren zij zich steeds verder aan het Sovjetvoorbeeld, gelet op de huidige accentuering van de allesoverheersende rol van de partij in heel de Oosteuropese partijen en de algehele verscherping van de onderdrukking van dissidenten en onafhankelijke vredesgroeperingen. De toon voor dit beleid werd reeds in juni jl. gezet in een Pravda-artikel van de hand van een zekere VLADIMIROV** : vergroting van de cohesie binnen het socialistische blok,

*Met uitzondering wellicht van de DDR, de enige Oosteuropese Sovjetbondgenoot, die niet in de grote economische malaise deelt.

**Naar alle waarschijnlijkheid is dit het pseudoniem van Oleg B. RAKHMANIN, eerste plaatsvervangend hoofd van de CC-afdeling voor

afwijzing van economische hervormingen voorzover niet in overeenstemming met de wetmatigheden van de socialistische opbouw, veroordeling van elke vorm van "nationalisme" en van een eigen bemiddelende rol van de kleinere Oosteuropese staten tussen de grootmachten. De teneur van dit artikel was, dat onveranderlijk vastgehouden dient te worden aan de principes van het marxisme-leninisme, het socialistisch internationalisme en de omineuze broederlijke wederzijdse hulp. Dit mag een schot voor de boeg heten van degenen die in de komende tijd verantwoordelijkheid zullen dragen voor de onvermijdelijke veranderingen van de politieke top en de bureaucratieën in de verschillende Oosteuropese landen.

In een aantal hieropvolgende Focussen zal nader ingegaan worden op de belangrijkste mutaties in de politieke top van enkele Oosteuropese landen.

betrekkingen met regerende CP-en, die in die hoedanigheid
blijkbaar het standpunt van het nieuwe GORBACHEV-regiem mocht
verwoorden.